

ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

THE NOTION OF "INTERNALLY DISPLACED PERSON": COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND FOREIGN COUNTRIES' LEGISLATION

Менджул М.В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного приватного права, правосуддя та адвокатури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Паніна Ю.С.,

викладач кафедри міжнародного приватного права, правосуддя та адвокатури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті досліджено поняття «внутрішньо переміщена особа» в контексті порівняльного аналізу з терміном «біженець». Крім того, досліджено відповідність Керівним принципам із питань щодо переміщення осіб усередині країни визначень, які законодавчо закріплені в Україні, Хорватії, Грузії, Російській Федерації та Молдові.

Ключові слова: внутрішньо переміщена особа, біженець, закон, військовий конфлікт, окупація.

В статье исследовано понятие «внутренне перемещенное лицо» в контексте сравнительного анализа с термином «беженец». Кроме того, исследовано соответствие Руководящим принципам по вопросу о перемещении лиц внутри страны определенных, которые законодательно закреплены в Украине, Хорватии, Грузии, Российской Федерации и Молдове.

Ключевые слова: внутренне перемещенное лицо, беженец, закон, военный конфликт, оккупация.

The article deals with the concept of "internally displaced person" in the context of a comparative analysis of the term "refugee". There has also been investigated the compliance of definitions with the Guiding Principles on Internal Displacement, which are legislatively set in Ukraine, Croatia, Georgia, Russia and Moldova.

Key words: internally displaced person, refugee, law, military conflict, occupation.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. продовжується тенденція збільшення локальних і міждержавних військових конфліктів, які в поєднанні з надзвичайними ситуаціями як природного, так і техногенного характеру змушують дедалі більшу кількість людей покинути місце свого постійного проживання у зв'язку із загрозою для їх життя, переслідуванням чи порушенням прав. При цьому якщо правовий статус осіб, які у зв'язку із зазначеними умовами змушені взагалі покинути країну свого громадянства або постійного проживання (біженців) є досить урегульованим як на міжнародному, так і на внутрішньонаціональному рівні, то правовий статус внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) не має такого деталізованого нормативно-правового регулювання.

За даними Моніторингового центру з питань недобровільних переміщень, чисельність ВПО у світі досягла рекордної відмітки 33,3 млн осіб, що вдвічі перевищує чисельність біженців. З 2014 р. із цією проблемою зіткнулась Україна. Згідно з офіційною статистикою Державної міграційної служби України станом на кінець квітня 2016 р. з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції переселено 1 млн 30,9 тис. осіб. За даними ООН близько 2,3 млн осіб вимушено залишили свої домівки в зоні конфлікту та виїхали в інші регіони України й за кордон [12, с. 233]. При цьому саме відсутність універсальних механізмів захисту прав ВПО, недосконалість норм Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відсутність єдиного підходу до поняття й правового статусу таких осіб зумовлюють актуальність відповідного дослідження.

Термін «внутрішньо переміщена особа» відомий законодавству небагатьох країн, а для з'ясування правового статусу зазначеної категорії осіб та розробки правових механізмів захисту їхніх прав необхідно чітко визначити, кого саме варто відносити до ВПО. Дослідження змісту поняття внутрішньо переміщеної особи ускладнюється відсутністю в законодавстві багатьох держав визначення

такої категорії осіб навіть у разі вживання відповідного терміна в змісті окремих нормативних актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні порівняно мало комплексних наукових досліджень поняття та правового статусу ВПО. У вітчизняній правовій доктрині приділено увагу дослідженню природи Керівних принципів, вироблених ООН, щодо осіб, недобровільно переміщених усередині країн, аналізу досвіду розв'язання проблем ВПО в Азербайджані, Грузії та Молдові [8], а також окремим аспектам конституційно-правового статусу ВПО в Україні [4]. Закордонні вчені також приділяють увагу аналізу Керівних принципів ООН щодо внутрішнього переміщення, міжнародним стандартам у цій сфері [18], дослідженню правового статусу ВПО, змісту права на свободу пересування та вибір місця проживання, порушення цих прав у Грузії в результаті війни в серпні 2008 р. з Росією [13]. Також вивчається досвід окремих країн щодо забезпечення права на свободу пересування та інших прав біженців і внутрішньо переміщених осіб, зокрема Австралії, Йорданії, Лівану, Афганістану, Сомалі, Сирії та України [14].

Мета статті полягає в комплексному аналізі окремих підходів до визначення змісту поняття «внутрішньо переміщена особа» на основі дослідження положень нормативно-правових актів України та зарубіжних держав.

Виклад основного матеріалу. Термін «внутрішньо переміщена особа» (або «переміщена всередині країни особа»), на відміну від поняття «біженець», почав використовуватись у міжнародному праві лише наприкінці ХХ ст.

Перші спроби закріплення в міжнародному праві поняття «біженець» було зроблено під час діяльності Ліги Націй. Характерною ознакою новостворюваної системи захисту прав біженців було те, що вона, як правило, була розрахована на поодинокі, одноразові заходи щодо захисту осіб, які залишають країну громадянства чи переважного місця проживання. Після Другої світової війни, на другій сесії (1946 р.), Генеральна Асамблея ООН заснувала Між-

народну організацію в справах біженців (далі – МОСБ), яка отримала тимчасовий мандат на реєстрацію, захист, переселення й репатріацію біженців.

Універсальне визначення поняття «біженець» уперше закріплено в Статуті МОСБ. Так, біженцем визнавалась особа, яка залишила країну походження (громадянства чи постійного місця проживання) і характеризувалась однією з таких ознак: була жертвою фашистських або інших режимів, які співпрацювали з фашистським режимом; іспанські республіканці та інші жертви режиму в Іспанії; особи, які мали статус біженця до початку Другої світової війни з причин переслідування за ознаками раси, релігії, етнічного походження чи політичних переконань. Крім того, біженцями визнавались особи, які не могли або не бажали користуватись захистом держави громадянства, а також особи єврейського походження, які були жертвами режимів у Німеччині та Австрії. Біженцями визнавались також безпритульні діти, які перебували поза межами країни походження.

Сучасне визначення поняття «біженець» було закладено в Статуті Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. Біженцем вважалась особа, яка не була громадянином країни, у якій просила притулку, і мала цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідування за ознаками раси, віросповідання, громадянства чи політичних переконань та не користувалась захистом країни громадянства. Варто звернути увагу на те, що переслідування за належність до певної соціальної групи спочатку не було вказано у визначенні поняття «біженець» [11, с. 8–9].

У 1951 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію ООН «Про статус біженців» [1]. Україна приєдналась до неї в 2002 р. У ст. 1(А)2 цієї конвенції біженцем визнається «особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів перебуває за межами країни своєї національної належності та не в змозі користуватись захистом цієї країни або не бажає користуватись таким захистом унаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства й перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань».

Обмеженість практичного застосування поняття «біженець» призвела також до створення субсидіарного захисту шукачів притулку. Наразі в країнах світу немає єдиного підходу щодо субсидіарного захисту. В Україні лише з 2011 р. впроваджено субсидіарні форми захисту шукачів притулку. Так, Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» регламентує, крім прав та обов'язків біженців, статус осіб, які потребують додаткового й тимчасового захисту [3].

Механізми, створені для біженців, не врахували тих осіб, які вимушені були переміщатись усередині своєї країни. Ці особи, які внаслідок різних причин не змогли або не побажали покинути свою країну, не підпадали під міжнародно-правовий захист. Виходу на міжнародний рівень цієї проблеми також заважало традиційне уявлення про державний суверенітет. Уряди країн залишали за собою виключне право вирішувати питання, пов'язані з положенням своїх громадян [5, с. 258]. У зв'язку із цим тривалий час не існувало легального визначення терміна «внутрішньо переміщена особа».

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити чи покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової

окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

У Хорватії замість терміна «внутрішньо переміщена особа» вживається близьке за змістом поняття «вигнанець». Пункт 1 ст. 2 Закону Хорватії «Про статус вигнаних осіб та біженців» 1993 р. закріплює визначення одночасно і терміна «вигнанець», і терміна «біженець». Так, особа з підданої війні території Хорватської Республіки, яка окремо або в організованому порядку покинула місце свого проживання, щоб уникнути безпосередньої небезпеки для свого життя через агресію або інші воєнні дії, набуває статусу вигнанця чи біженця. Вигнанцем у розмінні зазначеного закону є особа, визначена в п. 1 ст. 2, яка втекла з однієї території Республіки Хорватія на іншу територію Республіки Хорватія [17].

Крім того, Закон Хорватії «Про статус вигнаних осіб та біженців» до 1999 р. поділяв ВПО ще на дві категорії: так званих «вигнаних» осіб та власне «переміщених» осіб. Зазначений поділ здійснювався за критерієм дати вимушеного переміщення тих чи інших осіб [19, с. 6–7]. Однак насправді зазначений поділ ВПО розмежовував їх також за ознакою етнічного походження. «Вигнані» особи – це переважно етнічні хорвати всіх вікових груп, переміщені за межі Придунайського району Хорватії. Станом на лютий 2000 р. кількість таких осіб складала 47 тис. «Переміщеними» особами є етнічні серби, переважно особи похилого віку та соціально незахищені групи населення, переміщені до Придунайського району Хорватії. Станом на лютий 2000 р. їх чисельність складала 3 тис. осіб [15, с. 39].

Поділ ВПО ще на декілька категорій передбачався тільки законодавством Хорватії, хоча це не відповідає принципам міжнародного права, оскільки містить певну дискримінацію (хоч і приховану) за ознакою етнічного походження.

У листопаді 1999 р. Уряд Хорватії вніс до діючого на той час законодавства зміни, які формально ліквідували дискримінацію на користь однієї категорії ВПО – «вигнаних» осіб (переважно хорватів) – за рахунок інших переміщених осіб (переважно сербів). Однак на практиці дискримінаційні наслідки закону залишились: особи («вигнані») зберегли за собою відповідний статус і переваги, які вони отримали відповідно до початкового закону [15, с. 84].

Дискримінацію серед двох категорій ВПО, хоча вже юридично й скасованих, можна було спостерігати на позачергових президентських виборах, які відбулись у Хорватії в 2000 р. Так, згідно з даними Бюро демократичних інститутів і прав людини під час позачергових виборів Президента Хорватської Республіки в 2000 р. багато виборчих дільниць були створені для «вигнаних» осіб, які, як правило, є етнічними хорватами, тоді як лише дві виборчі дільниці були створені для «переміщених» осіб, які загалом є етнічними сербами [19, с. 6–7]. Зазначені факти свідчать про збереження прихованої дискримінації в Хорватії ВПО за ознакою етнічного походження.

У Грузії офіційне визначення терміна «внутрішньо переміщена особа» закріплене в Законі Грузії «Про внутрішньо переміщених осіб-переслідуваних» 1996 р. Зокрема, внутрішньо переміщеною особою визнається громадянин Грузії чи особа без громадянства, яка постійно проживає в Грузії та яка змушена була покинути місце свого звичайного проживання й переміщена (у межах території Грузії) у результаті загрози її життю, здоров'ю чи свободі або життю, здоров'ю чи свободі членів її сім'ї у зв'язку з агресією іноземної держави, внутрішніми конфліктами або масовими порушеннями прав людини. Однак для того, щоб набуті статусу внутрішньо переміщеної особи в Грузії, відповідна особа повинна подати заяву до місцевих адміністративних органів Міністерства в справах біженців та розселення Грузії або до дипломатичного представництва Грузії [20].

Законодавство Російської Федерації визначає та регулює правовий статус вимушених переселенців. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону Російської Федерації «Про вимушених переселенців» 1993 р. вимушений переселенець – це громадянин Російської Федерації, який покинув своє місце проживання внаслідок здійснення проти нього або членів його сім'ї насильства чи переслідувань в інших формах або внаслідок існування реальної загрози переслідування за ознакою раси, національної приналежності, віросповідання, мови, а також за ознакою приналежності до певної соціальної групи чи політичних поглядів, що стали приводом для здійснення ворожих дій щодо цієї особи або групи осіб, масових порушень громадського порядку [8]. Водночас відповідно до ст. 2 Закону Російської Федерації «Про вимушених переселенців» не вважається вимушеним переселенцем особа, яка покинула місце свого проживання через економічні причини, голод, епідемії, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [8].

Таким чином, у Російській Федерації під вимушеними переселенцями маються на увазі лише ті особи, які покинули місце свого проживання у зв'язку з порушенням прав людини у формі насильства, переслідувань, здійснення ворожих дій. При цьому жодним чином не згадуються збройні конфлікти або воєнні дії як підстави вимушеного переміщення осіб. Питання про те, чи можна розглядати збройні конфлікти або воєнні дії як форми прояву насильства чи ворожих дій у розумінні Закону Російської Федерації «Про вимушених переселенців», залишається відкритим.

Як бачимо, ч. 1 ст. 1 Закону Російської Федерації «Про вимушених переселенців» визначає переважно підстави, у зв'язку з якими вимушені переселенці покидають місце свого постійного проживання, а вже ч. ч. 2 та 3 ст. 1 Закону Російської Федерації «Про вимушених переселенців» уточнюють, які саме категорії осіб можуть визнаватися вимушеними переселенцями, а саме:

1) громадяни Російської Федерації, вимушені покинути місце свого проживання на території іноземної держави та які прибули на територію Російської Федерації;

2) громадяни Російської Федерації, вимушені покинути місце свого проживання на території одного суб'єкта Російської Федерації та які прибули на територію іншого суб'єкта Російської Федерації;

3) іноземні громадяни або особи без громадянства, які постійно проживають на законних підставах на території Російської Федерації та які змінили місце свого проживання в межах території Російської Федерації [8].

Як і законодавство Грузії, Закон Російської Федерації «Про вимушених переселенців» передбачає певну процедуру набуття статусу вимушеного переселенця. Тому термін «вимушені переселенці» в Російській Федерації не охоплює тих осіб, які не набули такого статусу у встановленому законом порядку, зокрема тих, які не звернулись без поважних причин із клопотанням про визнання їх вимушеними переселенцями протягом 12 місяців із дня вибуття з місця їх постійного проживання або протягом 1 місяця з дня втрати статусу біженця у зв'язку з набуттям громадянства Російської Федерації [8].

Зазначену норму, на нашу думку, можна вважати такою, що необґрунтовано обмежує права вимушених переселенців, оскільки в умовах переслідувань, загрози для життя чи здоров'я або просто через необхідність особи щодо порядку набуття статусу вимушеного переселенця особі буде відмовлено в набутті такого статусу.

Таким чином, до осіб, які через ті чи інші небезпечні для життя ситуації змушені покинути місця свого постійного проживання та переселяються до інших районів (регіонів) тієї ж країни, за законодавством окремих держав вживаються різні терміни: внутрішньо переміщені особи (наприклад, в Україні, Грузії), вимушені переселенці (у Російській Федерації), вигнанці (у Хорватії) тощо.

Окрім розбіжностей у самому терміні, певні відмінності спостерігаються у визначенні підстав, через які ВПО покидають місця свого постійного проживання. Якщо узагальнювати, то основною підставою переселення осіб із місць свого постійного проживання за законодавством окремих держав є прояви порушення прав людини, загроза життю, здоров'ю, масові порушення громадського порядку тощо. При цьому нормативні акти деяких держав акцентують на самих причинах порушення прав людини, зокрема на наявності воєнних дій, збройних конфліктів або окупації (Україна, Грузія, Хорватія). У контексті цього привертає увагу визначення вимушених переселенців за законодавством Російської Федерації, де серед причин переслідувань і виникнення загрози для життя осіб не згадуються ні воєнні дії, ні збройні конфлікти. Таку ситуацію можна розцінювати як прогалину в російському законодавстві, адже складається ситуація, за якої особа, яка покинула місце свого постійного проживання на території Російської Федерації у зв'язку з воєнними діями чи збройним конфліктом та переселилась для постійного проживання в інший регіон держави, юридично не має підстав для визнання її вимушеним переселенцем.

Привертає увагу також той факт, що серед проаналізованих нормативних актів окремих держав, які визначають поняття внутрішньо переміщеної особи (вимушеного переселенця), лише законодавство України згадує про надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру як про причину переселення особи в межах країни. Нормативні акти Хорватії, Грузії, Російської Федерації не визначають надзвичайні ситуації будь-якого характеру як причину переселення особи з місця її постійного проживання як внутрішньо переміщеної особи. Більше того, Закон Російської Федерації «Про вимушених переселенців» у п. 3 ч. 1 ст. 2 визначає надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру як підстави, переселення у зв'язку з якими не є підставою для визнання відповідних осіб внутрішньо переміщеними [8].

Тому постає питання про те, чи охоплює поняття внутрішньо переміщених осіб ту категорію осіб, які покинули місця свого постійного проживання та переселились на іншу територію тієї ж держави у зв'язку зі стихійним лихом природного походження, техногенною катастрофою (наприклад, такою як аварія на Чорнобильській АЕС) тощо. Для вирішення цього питання варто звернутись до міжнародного розуміння поняття внутрішньо переміщених осіб.

Одним з основних актів міжнародного рівня, що присвячений визначенню правового статусу внутрішньо переміщених осіб, хоча й має рекомендаційний характер, є Керівні принципи з питань щодо переміщення осіб усередині країни, розроблені Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців (далі – Керівні принципи). Зазначений документ під внутрішньо переміщеними особами розуміє тих осіб, які вимушені були покинути місця свого постійного проживання, зокрема внаслідок збройного конфлікту, масових проявів насильства, порушення прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих, та які не перетинали міжнародно визнані державні кордони [16].

Отже, найбільш наближеним до визначення внутрішньо переміщених осіб, закріпленого в Керівних принципах, є відповідне визначення в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відсутність у законодавстві окремих держав серед підстав визнання осіб внутрішньо переміщеними надзвичайних ситуацій чи стихійних лих та акцентування уваги на порушенні прав людини або загрози життю громадян через збройні конфлікти чи окупацію, очевидно, викликані історичними передумовами. Адже в таких державах, як, наприклад, Грузія, Україна чи Хорватія, відповідні законодавчі акти, присвячені правовому статусу внутрішньо

переміщених осіб, були розроблені й прийняті безпосередньо після виникнення на їх території фактів збройної агресії, тимчасової окупації, воєнних дій тощо.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що лише в окремих країнах, зокрема в Російській Федерації, внутрішньо переміщеними особами вважаються також ті особи, які покинули місця свого постійного проживання та перемістились усередині країни через переслідування за їх політичні переконання. Ні законодавство України, ні законодавство Грузії, ні законодавство Хорватії такий чинник для набуття статусу внутрішньо переміщеної особи не передбачає.

З іншого боку, переслідування осіб у зв'язку з їх політичними переконаннями можна розглядати також як одну з форм порушення прав людини. Отже, не можна стверджувати, що законодавство України чи Грузії не визнає внутрішньо переміщеними особами тих, хто змінив місце свого постійного проживання в межах країни у зв'язку з переслідуванням за їх політичні погляди. Виняток становить Хорватія, у законодавстві якої закріплено дійсно дуже вузьке й обмежене визначення внутрішньо переміщених осіб – такими вважаються тільки ті особи, які переселились з одного регіону Хорватії до іншого у зв'язку з небезпекю для життя чи здоров'я через агресію або воєнні дії [17]. Про порушення інших прав і свобод людини мова не йде.

Варто також звернути увагу на те, що хоча в нормативно-правових актах окремих держав згадується термін «внутрішньо переміщені особи», проте при цьому не дається його легальне визначення. Такою державою є, наприклад, Молдова. У грудні 2004 р. ухвалено Постановою Уряду Республіки Молдова «Про План заходів щодо забезпечення житловою площею внутрішньо переміщених осіб із східних районів Республіки Молдова» № 1410 [9]. Зазначений план розроблено на виконання Постанови Уряду Республіки Молдова «Про забезпечення житловою площею громадян, які були вимушені покинути місце свого проживання у східних районах Республіки Молдова» від 21 жовтня 1993 р. № 658. При цьому жоден нормативно-правовий акт Молдови не закріплює легальне визначення внутрішньо переміщених осіб.

Центр із прав людини Молдови організовує заходи у форматі семінарів, на яких також обговорюються питання щодо міграції й обліку внутрішньо переміщених осіб. Так, наприклад, у 2000 р. в муніципії Бельч було проведено семінар «Трудова міграція та проблеми прав людини» [10]. Однак, незважаючи на це, офіційне визначення внутрішньо переміщених осіб у нормативно-правових актах Республіки Молдова не закріплено. Це варто розглядати як прогалину в законодавстві Молдови, оскільки в державі існує План заходів щодо забезпечення житловою площею

внутрішньо переміщених осіб із східних районів Республіки Молдова та вживаються заходи щодо забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом, однак офіційно не визначено, хто належить до цієї категорії осіб та, відповідно, має право на допомогу від держави.

Необхідно зазначити, що до появи внутрішньо переміщених осіб у Молдові призвів збройний конфлікт, що тривав із березня по липень 1992 р. Як внутрішньо переміщені особи в правобережній частині Республіки Молдова були зареєстровані 51 289 осіб, серед яких 28 746 дітей. Завершення бойових дій і досягнення завдяки посередництву ОБСЄ домовленостей щодо безперешкодного повернення людей у місця їх постійного проживання дали змогу оперативні вирішити проблему переміщених осіб. Більшість людей повернулись у місця свого постійного проживання. Станом на 2013 р. залишилось близько 200 сімей, які опинились на правобережній частині держави та ще не повернулись у місця свого попереднього постійного проживання. Зокрема, залишається відкритим питання щодо забезпечення цих сімей житлом [7, с. 18].

Отже, відсутність у законодавстві Республіки Молдова легального визначення терміна «внутрішньо переміщені особи», очевидно, викликана тим, що після виникнення проблеми з поверненням ВПО були складені, а згодом уточнені списки таких осіб, а також здійснені заходи щодо повернення їх у місця постійного проживання. Однак зауважимо, що навряд чи це вдалося б реалізувати, якби збройний конфлікт тривав не декілька місяців, а, наприклад, декілька років.

Висновки. Поняття «внутрішньо переміщена особа» закріплене в законодавстві тих держав, які на практиці стикались із проблемою масового переміщення осіб із місць їх постійного проживання з одного регіону держави до іншого, переважно у зв'язку зі збройними конфліктами чи окупаційними діями. Термін «внутрішньо переміщена особа», визначений у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідає Керівним принципам із питань щодо переміщення осіб усередині країни, на відміну від законодавчого закріплення цього поняття в інших державах світу.

Таким чином, поняття «внутрішньо переміщені особи» охоплює осіб, які постійно проживали на території держави (у тому числі громадян, іноземців та осіб без громадянства) і були вимушені покинути місця свого постійного проживання та переселитись у межах цієї ж держави у зв'язку з реальною загрозою для життя, здоров'я їх особисто або членів їхніх сімей, масовими порушеннями прав людини, переслідуваннями, що спричинені воєнними діями, збройними конфліктами, масовими проявами насильства, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII (станом на 21 лютого 2016 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3671-VI (станом на 3 березня 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
4. Грабова Я. Конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні / Я. Грабова // Митна справа. – 2015. – № 2(98). – С. 47–51.
5. Козинець І. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам / І. Козинець, Л. Шестак // Молодий вчений. – 2014. – № 12(15). – С. 258–261.
6. Малиновська О. Шляхи вирішення проблеми внутрішніх переміщених осіб: деякі уроки із зарубіжного досвіду / О. Малиновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrac_prob1-a598d.pdf.
7. Морару В. Маятник міграції / В. Морару, В. Мошняга, Г. Руснак. – Кишинев : Tipografia-Sirius, 2012. – 200 с.
8. О вынужденных переселенцах : Закон Российской Федерации от 19 февраля 1993 г. № 4530-1 (с изменениями от 1 июля 2011 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.diaconia.ru/zakon-o-vynuzhdennykh-pereselencakh>.
9. О Плане мероприятий по обеспечению жилой площадью внутренне перемещенных лиц из восточных районов Республики Молдова : Постановление Правительства Республики Молдова от 20 декабря 2004 г. № 1410 // Monitorul Oficial. – 2004. – № 237–240. – Ст. 1609. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=299153&lang=2>.
10. По Докладу Центра по правам человека о соблюдении прав человека в Республике Молдова в 2000 году и информации Комиссии Парламента по правам человека и национальным меньшинствам : Постановление Парламента Республики Молдова от 7 июня

2001 г. № 245 // Monitorul Oficial. – 2001. – № 68. – Ст. 512. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=308562>.

11. Савчин М. Механізм захисту прав біженців і шукачів притулку: міжнародний та національний рівень / М. Савчин, В. Навроцький, М. Менджул. – Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2007. – 241 с.

12. Сировий О. Засоби міжнародно-правового врегулювання збройного конфлікту на Сході України / О. Сировий, А. Чураєва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 6. – С. 232–235.

13. Bailliet C. Right to freedom of movement of internally displaced persons (IDPS), 2011 / С. Bailliet [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22886/ThesisNinoJANIASHVILI.pdf?sequence=2>.

14. Steadman Ch. Rights of Refugees, the Internally Displaced, and Asylum Seeking People, 2015 / Ch. Steadman [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.odu.edu/content/dam/odu/offices/mun/docs/hrc-rights-of-refugees-the-internally-displaced-and-asylum-seeking-people.pdf>.

15. Croatia: Housing rights and employment still preventing durable solutions / Internal Displacement Monitoring Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.internal-displacement.org/assets/library/Europe/Croatia/pdf/Croatia-September-2009.pdf>.

16. Guiding Principles on Internal Displacement / United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/7886>.

17. Law on the Status of Expellees and Refugees 1993 / Croatian Parliament [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/5999>.

18. Asplet M. Internal Displacement: Responsibility and Action. Handbook for Parliamentarians, 2013 / М. Asplet [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ipu.org/PDF/publications/Displacement-e.pdf>.

19. Republic of Croatia. Extraordinary Presidential Elections 24 January & 7 February 2000: Final Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/odihr/elections/croatia/15670?download=true>.

20. The Law of Georgia on Internally Displaced Persons – Persecuted № 335-II S 1996 (updated 2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/5529>.